

't hupke

Verenigingsblad van de West Brabantse Vogelwerkgroep

Nr 181 Zomer 2020

<p>Inhoud</p> <p>Vogeluintips 3 Uit het archief; de 4 Krakeend Slaapplaats witte kwikken 5 Frans van Genuchten overleden 6 Ik word er tureluurs van 7 Akker Markdal 8 Aalscholver vindt dood 9 Grauwe Kiekendief 1945 10 De Gierzwaluw 11 De Huismus in Breda 13 Vogelgedrag 17 Een dagje vogelen met Rob en Tonny Fischer 19 Natuurgebied in de regio 20 Bijzondere waarneming: slaapplaats oeverzwaluw 21</p>	<p>'t Hupke is een uitgave van de West Brabantse Vogelwerkgroep en wordt 4x per jaar toegezonden aan onze leden. Het lidmaatschap loopt per kalenderjaar. Opzegging kan alleen schriftelijk bij de secretaris, uiterlijk 1 maand voor het begin van het nieuwe kalenderjaar. Bank NL76 INGB 0001 0637 12</p> <p>Bestuur Bert van de Haar (voorzitter) Piet van Iersel (secretaris) Ineke Buijnsters (PR&communicatie.) Kees Wijnen (Penningmeester) Reinier van Loo (bio-secretaris) Merel Roks (coördinator werkgroepen)</p> <p>Vormgeving en opmaak Martin van Leest</p> <p>Redactie 't Hupke Martin van Leest Jan Benoist redactie@westbrabantsevwg.nl</p> <p>Vaste medewerkers Raymond van Breemen Piet van Iersel Hans van der Sanden Willem Veenhuizen Harry van Vugt Ria Lambregts (foto's) Ineke Buijnsters Wilma Rasink</p> <p>Tekstcorrectie Henriëtte Huijgens Ad Rijnen Albert de Hoon</p> <p>Wijze van aanleveren Kopij per email aanleveren als Word bestand zonder opmaak. Grafieken en tabellen en foto's apart aanleveren per email</p> <p>Website www.westbrabantsevwg.nl</p> <p>Webredactie Ger Duijf website@westbrabantsevwg.nl</p> <p>Volgend Hupke Verzenddatum 1 september Aanleveren kopij 1 augustus</p> <p>Foto omslag: Gierzwaluw, Vogelbescherming</p> <p>'t Hupke wordt gedrukt door; Printwall Breda</p>	<p>Het jaar is heel wat minder mooi begonnen dan ik in mijn vorige bericht van de voorzitter voorzag. Allereerst wil ik via deze weg alle mensen die direct of indirect persoonlijk leed hebben ervaren of nog ervaren namens het bestuur en de leden ons medeleven betuigen en ze veel sterkte wensen in deze toch onzekere tijden. Zoals jullie hebben kunnen constateren zijn er al veel activiteiten niet doorgegaan of vooruitgeschoven. Op zich is dat hinderlijk, maar niet onoverkomelijk. En we zullen nu per periode moeten gaan plannen in plaats van met een jaarplan te werken. Ondanks het feit dat in deze tijden de meeste aandacht moet uitgaan naar de gevolgen voor de gezondheid van de mens en de economie, wil ik toch ook een positief aspect belichten. Door de genomen maatregelen krijgt de natuur ineens een periode waarin ze tot rust kan komen en herstellen omdat er veel minder luchtvervuiling is en daarmee stikstofneerslag. En er vinden in de broedperiode in ieder geval geen festivals of andere grootschalige evenementen plaats. Laten we dit scharen onder een geluk bij een ongeluk. De vorige keer meldde ik al dat de gemeente Breda op natuurlijke wijze de aanval op de eikenprocessierups gaat inzetten. Zelf ben ik daarmee de laatste tijd druk door het maken en verspreiden van nestkastjes. Natuurplein de Baronie heeft met de gemeente Breda afgesproken dat de deelnemers zullen helpen bij het nemen van maatregelen en het monitoren ervan. Ik heb inmiddels zo'n 300 mezenkasten verspreid over diverse plaatsen in Breda en daarvan heb ik er ongeveer 150 in mijn schuurtje in elkaar gezet. Die waren als bouw pakket aan de gemeente Breda geleverd door het Vogelopvang-centrum in Zundert. Jullie zullen begrijpen dat de burens af en toe dachten dat ze naast een timmerwerkplaats woonden. Nu komt de volgende fase en dat is het monitoren. Worden de mezenkasten inderdaad gebruikt en vliegen vandaaruit de ouders naar de bomen met eikenprocessierupsen om hun jongen van de broodnodige eiwitten te voorzien? De kasten hangen soms met grotere aantallen geconcentreerd in een bepaalde buurt, maar er zijn er ook los verspreid door Breda. Als er leden van de Vogelwerkgroep zijn die bijvoorbeeld in Bavel, Ulvenhout, de Rith of het buitengebied Prinsenbeek zouden willen monitoren, dan vraag ik of zij even contact met mij willen opnemen</p>
<p>Van de redactie</p> <p>Ondanks de corona is er toch voldoende kopij bij de redactie binnengekomen om dit zomernummer mee te vullen. Leuke en leerzame bijdragen kregen we ditmaal (buiten dat van onze vaste medewerkers) van Antoinette van der Wildt en van Agnes van der Sanden. De rubrieken Een dagje vogelen met en Natuurgebied in de regio worden voortaan verzorgd door Ineke Buijnsters en Wilma Rasink. De rubriek excursies is tijdelijk komen te vervallen vanwege corona</p> <p>Veel leesplezier, Jan en Martin</p>		<p>Bert van de Haar</p>

Dit is een bijzondere tijd voor u en voor mij: zo blijf ik nog een tijdje de secretaris van onze vereniging. Om mijn opvolger aan te stellen moet een algemene ledenvergadering plaatsvinden en dat kan voorlopig niet. Ik hoop dat jullie en jullie familie en kennissen de tijd gezond doorkomen. Dat probeer ik ook. Verder ga ik maar door met mails lezen en beantwoorden, van vergaderen is nog niets gekomen. Maar het jaarverslag is wel af. Bellen mag natuurlijk ook.

Zelf vul ik mijn tijd door aan de LIFEATLAS te werken, dan wandel ik tenminste nog met een doel en worden de vogels die ik zie en hoor opgenomen in de Sovoncomputers.

Overigens kan iedereen met enige vogelkennis en handigheid met de AVIMAP-app dat zelf ook doen. Je kunt een willekeurig kilometerblok wandelen en kiezen voor hoe je het wil doen. Er is een gebrek aan gegevens van het gebied ten westen van Breda. Als je meedoet kun je dat allemaal precies volgen op de Sovon-website en zie je wat anderen presteren op dit gebied. Maar je kunt ook volgen waar de vogels door het jaar heen voorkomen.

Verder spelen er weer allerlei zaken die met vogelbescherming te maken hebben. Zo werden bij de spoorlijn aan de zuidkant van de Zonzeelse polder door een aannemer alle wilgen geklepeld. Je begrijpt dat de Blauwborsten en Rietzangers die er vroeger zaten nu een ander plekje moeten zoeken. Prorail, de opdrachtgever, heeft van de RVO een flinke waarschuwing gekregen. Overigens telde Mathilde Marijnissen op een flinke wandeling langs het oostelijk deel van de spoorweg nog twintig Blauwborsten.

De gemeente Breda heeft nog een vergunning verleend voor de vernieuwbouw van een paardenstal voor ongeveer veertig paarden in de stad, en dat nog wel dichtbij de Ulvenhoutse bossen. We waren daar destijds niet van op de hoogte. Aangezien we niet bij de procedure betrokken waren kunnen we nu niets meer doen. Mogelijk wordt er vanwege de stikstofproblematiek toch niet gebouwd. Het Ulvenhoutse Voorbos is een Natura2000- gebied en krijgt al te veel stikstof voor de kiezen. De berekeningen die waren meegezonden gaven mij in ieder geval te denken.

Nog een voorbeeld: Mathilde Marijnissen stuurde een mail met de link naar een vergunningaanvraag van de Fauna Beheersgroep Brabant om Knobbelzwanen te bejagen in de buurt van de Zonzeelse polder. Ik zie deze vogels daar regelmatig, in de winter waren er zelfs Wilde Zwanen te zien. Ik ga na of er tegen die vergunning nog iets te doen valt.

Voorlopig blijf ik dus secretaris tot Ger Duijf het kan overnemen via een algemene ledenvergadering. Wanneer die plaatsvindt? Dat staat in de sterren, denk ik.

Piet van Iersel

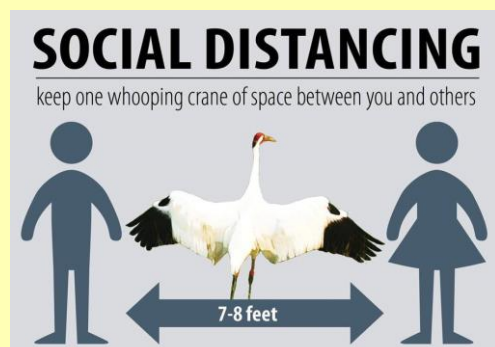
Coronavogel

Een geluk is dat wij niet zoals onze zuiderburen in lockdown zijn beland. Wij mogen naar buiten, zij het niet in groepen en we moeten daarbij anderhalve meter afstand houden. Thuis blijven is beter maar dat is in het voorjaar van vogelaars wel veel gevraagd. Er zijn nog nooit zoveel vogels op waarneming.nl doorgegeven en daardoor is ook het aantal soorten hoog. Dit alles doordat veel mensen niet welkom zijn op hun werk en vogeltrips naar het buitenland niet mogelijk zijn. Dus worden onze vogelgebieden uitgekamd. Echter, het twitchen is terecht aan banden gelegd. Je zult maar een zeldzame vogel melden en binnen korte tijd staan er tientallen mensen om je heen; dat kunnen we nu niet hebben.

Door het niet meer tonen van zeldzame soorten hopen we dat meer mensen thuis blijven. Dit om de verspreiding van het coronavirus te verminderen. Blijf thuis, blijf gezond! 2020-03-24 (Team waarneming.nl) Ook wordt gevraagd niet naar bekende trekpunten, zoals Breskens, te komen.

1Jverige natuurbeheerders gingen parkeerplaatsen afsluiten en op smalle paden eenrichtingsverkeer instellen. Maar het is begrijpelijk dat veel mensen behoefte hadden aan een wandeling in het bos. Een boswachter vertelde dat hij nog nooit zoveel mensen in een van zijn natuurgebieden had gezien; net als toen er een zeldzame vogel was te zien maar nu dan een corona-vogel. Nu blijkt maar weer eens dat er grote behoefte is aan meer natuur om te recreëren. De natuur laat zich niet van de wijs brengen door het coronavirus. Virussen behoren bij de natuur. De mens heeft de natuur zo naar zijn hand willen zetten dat we ver van de natuur af zijn komen te staan en we geen weerstand tegen virussen hebben. Als ze al niet door de mens zijn veroorzaakt... Overbevolking, bio-industrie, schieten of vangen van vleermuizen, apen en andere wilde dieren, die verhandeld worden op markten, globalisering en het reizen van veel mensen over de gehele wereld zijn factoren waardoor ziekten verspreid worden. Het is de vraag of men leert van de crisis die ons momenteel teistert. Voorlopig zullen wij het protocol niet samenkomen en afstand houden moeten volhouden. Maar ga naar buiten en geniet van de vogels, nu zelfs met minder luchtvervuiling en minder verkeerslawaa! Mijn zeldzame coronavogels en die van anderen die niet op waarneming.nl getoond worden, zullen na de crisis wel getoond worden als het nieuwe normaal zijn intrede doet – liefst zo spoedig mogelijk.

Biemeus

Vogels houden van Breda

Vogeluintips

Vorige keer heb ik wat adviezen gegeven over de inrichting van de vogelvriendelijke tuin. Nu vervolg ik met tips voor het beheer en onderhoud ervan.

In de afgelopen periode hebben we wat bomen ,voordat ze in blad kwamen, wat opgekroond of wat vormsnoei toegepast. Vooral de eenjarige doorschieters van de Malus (sierappel) mogen er voor de helft af. Eventueel de top eruithalen, dan blijft de boom wat kleiner en beter voor meer vrucht. In mijn tuin werden de kleine appeltjes gegeten door Merels en Spreeuwen, zelfs de pitjes werden er door de Koolmees en Pimpelmees uit gepikt.

De Lijsterbes staat nu in volle bloei, hopelijk blijven er veel bessen aan zitten, dat was vorig seizoen flink minder. Verschillende beshoudende heesters staan nu ook in bloei, o.a. Gelderse Roos, Vlier, Meidoorn en Vogelkers en diverse vruchtbomen. De lange loten van de Gelderse Roos mogen er ook al voor de helft af. Maar denk erom, ze kunnen vol met zwarte luis zitten; dit kan voedsel zijn voor de jonge mussen en mezen. Dus nog even wachten of maar deels verwijderen.

Voor de wat kleinere fruitbomen kan zomersnoei al toepasbaar zijn. Bij de Aalbessen niets doen: goede groei is hierbij belangrijk. Dus pas na de pluk wat oude takken verwijderen. De verschillende hagen zijn in de vorige periode al gesnoeid of geschoren, ze komen net in blad. Zeker Huismus, Heggenmus en de mezen schuilen binnen de haag en zoeken er naar kleine insecten. De Klimop als 'schutting' tussen de tuinen of als begroeiing van een boom herbergt vele spinnetjes en luizen om van te snoepen. Klimop geeft op wat oudere leeftijd goede nestmogelijkheden.

De vele nu bloeiende bodembedekkers lokken veel insecten als bijen en ander klein spul. Voor de vogelwereld is er altijd wel wat te vinden. Het gazon wordt natuurlijk voor een deel kort gemaaid, voor de op de grond voedsel zoekende Merels en Houtduiven. Het blad moet eraf geharkt worden en deels of geheel verwerkt in de heester- of struikengroep. Het verteert wel weer als compost en een ruiger deel in de tuin is voor de vogel en natuurwereld zeer welkom.

Denk ook eens aan een wat ruigere, bermachtige rand langs de heesters, met kruidige bloemen en bloeiende grassen. En dat pas snoeien of maaien als het bloemenzaad al weer rijp en uitgezaaid is.

Heb je toevallig een Merel gek bezig gezien op het gras: een slak gevangen, en elke keer snel zijn snavel schoonvegend om het slijm van de slak kwijt te raken? Daarna vliegt hij /zij dan snel weg naar het nest om een deel van de slak aan een van de jongen te voeren.

Zeker tijdens en na de droge maanden is water in de vogeltuin heel belangrijk. Dagelijks controleren, en zorgen voor verversing en helderheid. Per dag zonneschijn verdampt een schotel water. Plaats zeker enkele schalen in de tuin want verschillende vogelsoorten zoeken een eigen waterplek in verband met de veiligheid, bezonning en

aanvliegroute. Plaats een schaal ook eens wat schuin, dan kunnen de vogels zelf de diepte uitkiezen om te badderen. Bij een vijver zijn natuurlijk altijd wel ondiepere oeverdelen te maken met keien, of plaats een schaal aan de rand. We kunnen nog een enkele nestkast ophangen, bijvoorbeeld type koolmeeskast of een voor de Pimpelmees met een kleinere invliegopening van 28 millimeter. Een halfopen kast is ook welkom voor onder andere Roodborst of Winterkoning.

Voeren is eigenlijk niet meer zo erg nodig. Misschien een klein handje zaad per dag. Maar zeker geen vetbollen of ander vet spul. Jonge vogels verteren het vet te moeilijk en worden ziek. Ik zeg altijd je geeft je baby toch ook geen boerenkool met worst....

Wel, ik denk dat we in het herfstnummer kunnen gaan kunnen genieten wat de vogelwereld in de tuin al dan niet snoepend en broedend heeft voortgebracht.

Willem Veenhuizen

Uit het archief: de Krakeend

De vorige keer schreef ik over de Wilde Eend en kwam ook de Krakeend al even aan de orde. Dus ben ik met hulp van Hans van der Sanden maar eens in het waarnemingenarchief gedoken om naar gegevens over de Krakeend te kijken. Nou er zijn er genoeg gezien: meer dan 9000 waarnemingen zitten er in het archief en er zijn meer dan 500.000 vogels geteld. Dat is dus aanzienlijk meer dan het aantal Wilde Eenden. Een verklaring daarvoor is dat we nu alles digitaal vastleggen en dat gebeurde vroeger niet.

De Wilde Eend is de vogel van het jaar, maar eigenlijk zou het de Krakeend moeten zijn, die zie je tenminste steeds meer. De eerste Krakeend in het archief is in 1968 gezien, helaas is de waarnemer ervan niet genoteerd. De vogel is gezien in het Grootte Meer nabij Ossendrecht. Maar het zou nog wel twintig jaar duren voor het een gewonere vogel werd. Om een beetje bij mijn vorige verhaal aan te sluiten leek het mij een goed plan om weer de Emerput en de Galderse Meren als de twee plassen te kiezen waar veel is gedaan. Opvallend is echter dat de Galderse Meren veel minder is bezocht dan de Emerput. Het zijn ook twee totaal verschillende water-typen hoewel het allebei diepe putten zijn. Om toch een redelijk tijdsbeeld te hebben, heb ik ook gebruik gemaakt van onze waterwildtellingen. Die vormen een degelijke bron van informatie als het over eenden en ganzen gaat.

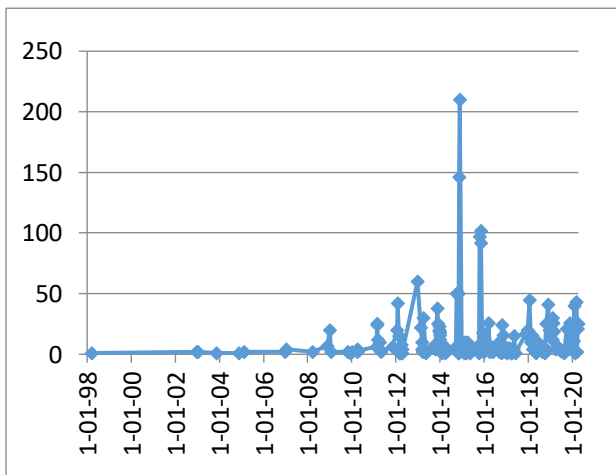
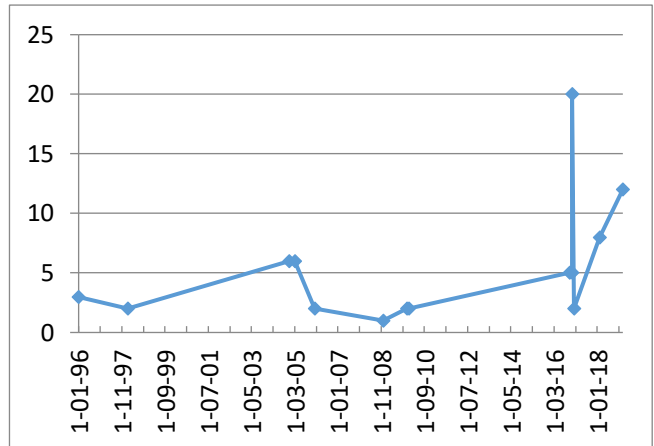

Fig 1: OP DE EMERPUT GETELDE KRAKEENDEN.

Voor de Emerput gaat het om een aanzienlijk aantal waarnemingen, namelijk 175. De meeste komen van Raymond van Breemen. Het aantal liep langzaam maar zeker op van 1990 tot 2020, van vrijwel nihil tot nabijna 20 tot 40 stuks in de winterperiode, een enkele uitschieter daargelaten.

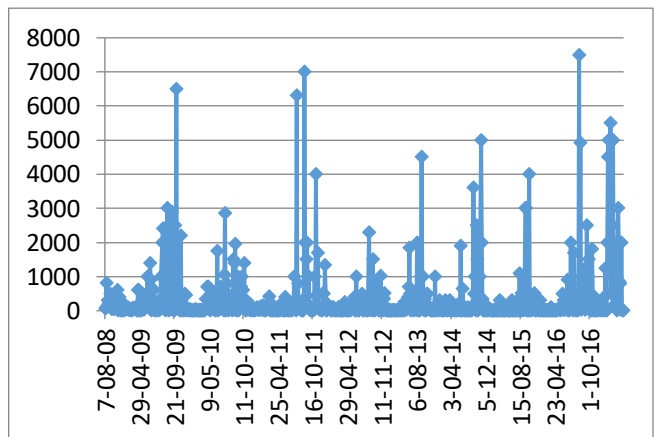
Op de Galderse Meren zijn echter veel minder waarnemingen gedaan. Het zijn er in totaal slechts 14. Daarnaast moest ik noodgedwongen naar de waterwildtellingen grijpen om een betere indruk te krijgen.

FIGUUR 2 : OP DE GALDERSE MEREN GETELDE KRAKEENDEN

De meeste waarnemingen zijn afkomstig van Harry van Vugt, die daar ook de waterwildtellingen doet.

Erg overtuigend is het niet dat de aantallen oplopen maar een lichte stijging is wel waarneembaar. Waarschijnlijk is dit het gevolg van de lage aantallen en het beperkte aantal waarnemingen.

Figuur 3: IN DE POLDER HARDENHOEK GETELDE KRAKEENDEN

Als je echt grote aantallen Krakeenden wil zien moet je naar de Biesbosch; daar lopen de aantallen op tot wel 7000 of meer. Als je in ons archief gaat zoeken en je kijkt eens naar de waarnemingen in polder Hardenhoek (dit is een deel van de Brabantse Biesbosch en wel in de Noordwaard) dan verdwijnen daarbij de aantallen binnen de gemeente in het niet. De hoge aantallen zie je hier vooral in de herfst en winter. Het begint al in september. Zeker in de laatste jaren nemen dan de aantallen al fors toe. Jullie zullen wel denken "veel grafieken deze keer", maar als je in de archieven duikt en iets wilt laten zien van verschillende plekken en dan nog geplaatst in verschillende perioden zit er helaas niet anders op. Heb je een beter idee dan hoor ik dat graag.

Piet van Iersel

Een slaappleats; komt dat zien!

Al sinds twee jaar volg ik een slaappleats voor Witte Kwikstaarten nabij de VMBO-school, Scala geheten, langs de Oosterhoutseweg. Komt dat zien!

Hoe ontdek je een slaappleats waarvan je het bestaan niet kent? Dat lijkt geen moeilijke opgave doch dat is het wel. Voor mij tenminste. Ik ben niet zo'n avond-mens maar meer een ochtendmens, dus in de avond op pad gaan is niet mijn gewoonte. Een slaappleats ontdekken berust voor mij grotendeels op toeval, wat vaak het geval is bij het vogelen. Maar dat wisten jullie al.

Ik ontdekte de slaappleats op een heerlijke, te warme avond in augustus 2018. Ik zag meerdere Witte Kwikken in het riet gaan zitten. Ik heb ze in dat jaar gevolgd tot in oktober de aantallen weer minder werden. Het hoogst waargenomen aantal bedroeg dat jaar 155 en wel in september. Ik vond dat toen al de moeite waard.

In 2019 hadden we weer een lange warme zomer, dus ging ik er weer eens op uit. Soms ging Raymond van Breemen mee, die ook de aalscholerslaappleats bij de Emerput telt. Samen doen we ook de slaappleats van de Spreeuwen in de Buffelstraat. In totaal ben ik dertien keer bij de

Oosterhoutseweg gaan posten en probeerde ik te tellen. Dat is best een uitdaging, vraag Raymond maar. Dat jaar was het maximum aantal zelfs nog hoger. Op 21 september telde ik 225 Witte Kwikken. Ik werd steeds enthousiaster, dat zul je begrijpen. Later nam dit aantal af tot rond de 30 exemplaren. In die tijd verschenen echter wel Spreeuwen die, zij het in een gering aantal, in het riet gingen slapen. Inmiddels zijn we in 2020 beland en we hebben al een extreem droog voorjaar gehad. Of dat voor de waarnemingen op slaappleatsen van belang is weet ik niet. Maar wie schetst mijn verbazing: ook in het voorjaar wordt het riet bij de VMBO-school gebruikt als slaappleats. Ik ging er voor het eerst op 9 maart heen en zag toen slechts 35 Witte Kwikken, maar ook een gering aantal Spreeuwen. Maar mijn belangstelling was gewekt (overigens is dat iets van de laatste jaren, ik ben tegenwoordig zeker voor het bekijken van slaappleatsen van ganzen te porren). Dus ging ik nog een paar keer kijken wat er te zien was: Witte Kwikstaarten, Spreeuwen en Oeverzwaluwen. Het gaat mij niet direct om de aantallen, want dat is niet zo gemakkelijk. Als je deze soorten wilt tellen kun je ze namelijk niet alle drie tegelijk bijhouden. Daarom vroeg ik Willem Veenhuizen en Jan Benoist eens mee te gaan. We noteerden het volgende: 60 Witte Kwikken, 275 Spreeuwen en 37 Oeverzwaluwen. En dat in een spannend uur; een half uur voor zonsondergang tot een half uur na zonsondergang. Komt dat zien (mag ook volgend jaar zijn of in de zomer)!

Piet van Iersel

(FOTO, RAYMOND VAN BREEMEN)

Erelid Frans van Genuchten overleden

Frans van Genuchten, erelid van onze West Brabantse Vogelwerkgroep, overleed op 15 maart 2020.

“Als een vogel vloog hij van ons weg”, lezen we in het overlijdensbericht in BN/De Stem 21-3-2020 over Frans.

geanimeerde gesprekken met zowel oudgedienden als nieuwe leden. Naast het ophalen van gezamenlijke herinneringen, bood zijn brede belangstelling in natuur en mensen voldoende stof.

In zijn werkzame leven als leraar biologie wist hij veel van zijn leerlingen interesse voor de natuur bij te brengen. Sommigen van hen, waaronder ook leden van onze West Brabantse Vogelwerkgroep, zijn doorgestroomd naar studies en werk ‘in de natuur’.

Hij was betrokken bij de herstelde eendenkooi in Terheijden, de zogenaamde Achterste kooi, o.a. als natuurgids. Zo leidde hij op 27 mei 2019 Raymond van Breemen en Jeroen Stoutjesdijk rond. Alles kwam ter sprake: de geschiedenis van eendenkooien, de herstelwerkzaamheden, de flora en fauna van het gebied.

Uit de titel van zijn artikel in 't Hupke: "Van vogelaar naar vlinderaar" mag niet geconcludeerd worden dat hij geen belangstelling meer had voor vogels. Integendeel, getuige de inrichting van zijn vogeltuin

In november 2019 vroeg Frans Hans van der Sanden om assistentie bij het op de juiste naam brengen van een aan hem toevertrouwde collectie vogelfluitjes. Een middag lang werd de studeerkamer van Frans gevuld met verschillende vogelgeluiden en werd er gepuzzeld op de juiste naamgeving. Hij wilde de fluitjes schenken aan het Natuurmuseum Tilburg. De juiste plaats om bezoekers te betrekken bij de natuur in het algemeen en –in dit geval– vogels in het bijzonder.

Met Frans is een bevlogen natuurminnaar en vogelaar heengegaan.

Hans van der Sanden

Hoewel waarschijnlijk niet alle leden hem persoonlijk hebben ontmoet tijdens activiteiten van de werkgroep, was hij – wat meer op de achtergrond- zeer betrokken bij de club. In het artikel dat verscheen in het tweede jubileumnummer, 't Hupke 177 bladzijde 18, geeft Frans zelf de verklaring. Hij was vanaf de oprichting lid van de werkgroep, maar door zijn steeds sterker achteruitgaand gehoor minder aanwezig bij excursies en dergelijke. Wel bleef hij op de hoogte door middel van een van zijn lijfbladen, 't Hupke, en door persoonlijke contacten. Vaak droeg hij nuttige tips en suggesties aan. Frans had Slechtvalken opgemerkt in de omgeving van Ulvenhout en tipte het parochiebestuur over de eventuele plaatsing van een slechtvalkenkast in de kerktoren. Frans legde, op verzoek van de parochie, contact met de werkgroep. En zo zorgde Martin van Leest voor een kast. Op 1 februari 2019 klom Raymond van Breemen in de toren om de nestkast te controleren met in zijn kielzog Frans. Hij wilde graag zelf van dichtbij een kijkje nemen.

Bij de viering van ons jubileum, 11 mei 2019, was hij aanwezig, bekeek de tentoonstelling met veel interesse en voerde hij met behulp van zijn gehoorondersteuning

FRANS (MET 2 ONBEKENDEN) BIJ HET SCHUURTJE OP DE EENDENKOOI (FOTO, PIET SCHUTTELAAR)

Ik word er soms helemaal Tureluurs van!

Waar kun je beter een verhaal schrijven voor onze Vogelwerkgroep dan in de lucht?

Ik zit nu, begin februari 2020 op 11.277 meter hoogte in het vliegtuig op weg naar Azië en ik had beloofd een stukje te schrijven over onze excursie van 2 februari jl. naar Plan Tureluur. Als ik pas ga schrijven als ik terug ben weet ik, na enkele weken van 30 graden Celsius, misschien niet meer hoe het was op die gure dag in Zeeland.

Die morgen reden we rond 9 uur in vijf auto's volgeladen met vogelaars door de regen richting Zierikzee. De eerste stop was bij Dijkwater. Het was nat, het was koud, de wind waaide hard en ... geen vogel in de lucht. Maar echte vogelaars laten zich daar natuurlijk nooit door weerhouden. Met telescopen en verrekijkers tuurden we over de graslanden en we zagen veel kustvogels, eenden en ganzen. Ik noteerde Kolgans, Canadese Gans, Scholekster, Bergeend, Meerkoet, Wintertaling, Smient, Kuifeend, Dodaars, Lepelaar, Nijlgans, Zilvermeeuw, Brandgans, Knobbelzwaan, Geoorde Fuut (zeggen ze) en iemand hoorde een Waterral!

De glazen van mijn bril en verrekijker besloegen iedere keer dat ik mijn gezicht tegen de kijker aanzette. Het was dan ook heerlijk om weer even in de auto te stappen, maar het weer kon ons niet weerhouden om daar waar meerdere vogels werden gesignaleerd opnieuw uit te stappen. Toen deze dappere vogelaars met kijkers weer ergens langs de weg stonden, kwam er een fietser voorbij die riep "Mag ik vragen wat hier te zien valt"? Zo blijkt maar weer, het is niet wat er is dat bepaalt wat je ziet; wat je ziet wordt bepaald door hoe je kijkt! En, je moet er natuurlijk ook een beetje verstand van hebben, want een Kemphaan (die wij daar zagen) krijgt alleen een naam als je weet wat je ziet!

De Heerenkeet is een fantastische pauzeplek te midden van Plan Tureluur. En daar was het ook die dag weer goed toeven. Hier weerspiegelt de "goed gevulde vissoep" van de kaart de dag van vandaag ook wel een beetje. Zo goed gevuld was de soep niet, de hoeveelheid aan vogels vandaag misschien ook niet, maar lekker was ie wel, mooi was het ook!

We reden door naar het waterrijke gebied Prunjepolder. Het was inmiddels gelukkig gestopt met regenen en hier stonden we met z'n allen lang te zoeken en te kijken. Er ontsnapte geen vogel aan onze aandacht. Een groepje Kluten zat zo dicht op elkaar, verscholen achter oevertjes, dat het in eerste instantie nauwelijks opviel. De grote groep Goudplevieren op een droge modderplaat bleef lang ongezien, maar uiteindelijk was er wel iemand die het zag en deelde.

Ik noteerde nog een paar waarnemingen: Kievit, Waterhoen, Wulp, Slobeend, Geelpootmeeuw, Kleine en Grote Mantelmeeuw, Middelste Zaagbek, Brilduiker, Krakeend, Pijlstaart, Rotgans, Oeverpieper en natuurlijk de Tureluur. Maar waar word je dan zo Tureluurs van? Dat is de vraag misschien als je de titel leest. Nou, ik word toch wel een beetje Tureluurs van een mededeling "het is een Tureluur die zich gedraagt als een franjepoot"?? Of wat denk je als iemand een rietgans meent te zien en je hoort "neen, dat is een Grauwe Gans met blubber aan zijn kop en snavel"!

Tegelijkertijd is dat het mooie van deze excursies, die gelukkig weer in toenemende mate worden georganiseerd. Met een groepje vogelaars zie je zo veel meer (ik dan, een wat minder ervaren soort) en gezellig is het natuurlijk ook. Want weet je waarom vogels kijken zo fijn is?

Omdat je ook zoveel leuke mensen ontmoet!

En als je dan op weg naar huis nog eens vier en zes reeën ziet staan (op de heenreis overigens ook al een paar) dan kun je niet anders dan schrijven dat het een fantastische dag was. Dank Vogelwerkgroep (en Jan) dat jullie van een grijze, koude en natte dag in februari een feest hebben gemaakt.

Antoinette van der Wildt

Door de aanleg van de Deltawerken dreigde een tekort te ontstaan aan gebieden waar kustvogels zoals Kluten, sterns, plevieren, meeuwen en Scholeksters hun rust en voedsel konden vinden. Om dat te compenseren is door gezamenlijke Natuurbeschermingsorganisaties een plan bedacht onder de werknaam Plan Tureluur. Rondom de Oosterschelde zijn op verschillende plaatsen natte en zilte gronden aangekocht. Met bijna ontelbare aantallen kustvogels en duizenden ganzen en eenden is dit plan Tureluur inmiddels een waar vogelparadijs geworden

Akker Markdal

De vereniging Markdal heeft 120 hectare grond verworven waaronder een perceel van circa twee hectare aan de Ulvenhoutselaan tussen de Bieberg en Ulvenhout.

Voorheen werden er aardbeien verbouwd. Het perceel ligt zowat een meter boven het maaiveld van het Markdal. Daarom moest het beregend worden met water uit de Bovenmark. Het terrein is in 2019 ingezaaid met zomertarwe, zomergerst, triticale (alledrie de korte soort), vlas, boekweit, bladrammenas, korenbloem, gewone klaproos, gele ganzebloem (drie wilde soorten) en phacelia. In de bloeitijd trok het veel insecten, waaronder vlinders. In december kreeg ik het verzoek om te kijken of er vogels op het zaad kwamen foerageren. Tussen 26 december 2019 en 12 maart 2020 is het terrein twaalfmaal bezocht. Vooral Vinken kwamen foerageren, soms meer dan honderd. Bij het minste onraad vlogen de vogels op om dekking te zoeken in de enkele struiken die daar staan of in de laanbomen langs de Ulvenhoutselaan. Waarschijnlijk waren de Vinken permanent aanwezig maar niet altijd te zien.

Vreemd genoeg zou de samenstelling van de zaden ook Groenlingen moeten aantrekken maar die lieten zich niet zien. Achteraf werd pas bekend dat de helft van het terrein nog voor landbouw werd gebruikt, wat duidelijk te zien was omdat daar alleen Kauwen en Holenduiven voedsel aan het zoeken waren. Het terrein wordt dit jaar (2020) weer ingezaaid.

2019/2020	26.12	30.12	01.01	05.01	16.01	21.01	28.01	04.02	12.02	22.02	03.03	12.03
Vink	60	80		90	1	115	75		12			10
Rietgors	10				3			1	3			
Kauw	80		50		100			60			120	
Holenduif					6			12			2	

Harry van Vugt

RIETGORS (FOTO, RIA LAMBREGTS)

VINK (FOTO, RIA LAMBREGTS)

Aalscholver vindt dood door vislijn

Op 23 februari 2012 vond Joop van Riet in de Turfvaart te Breda een dode Aalscholver in een rattenklem. Harry van Vugt scheef in een artikel destijds in 't Hupke dat het waterschap Brabantse Delta (dat verantwoordelijk is voor de bestrijding van de muskusrat) dit doodleuk als ongewenste bijvangst noteert; de vangst is immers gericht op muskusratten. In het artikel vraag Harry zich af of de bijvangsten wel goed worden bijgehouden.

Op 29 januari jongstleden vond ik een dode Aalscholver langs een waterpartij in de Lelystraat in de Hoge Vucht in Breda. De Aalscholver was nog niet zo lang dood: het kadaver zag er vers uit, toonde geen enkele staat van ontbinding en was zeker niet mager. Afgelopen winter was zo zacht -er heeft geen enkele dag ijs gelegen- dat de Aalscholvers heel de winter door makkelijk konden vissen in het open water., Honger kon geen doodsoorzaak zijn. Aalscholvers trekken massaal naar open water om te foerageren wanneer binnenwateren zijn dichtgevroren. Bij nadere inspectie zag ik dat om de hals van de Aalscholver een vislijn zat en in zijn bek zat een vishaak. Het is dus duidelijk dat deze vogel door de vislijn met haak een gruwelijke dood is gestorven.

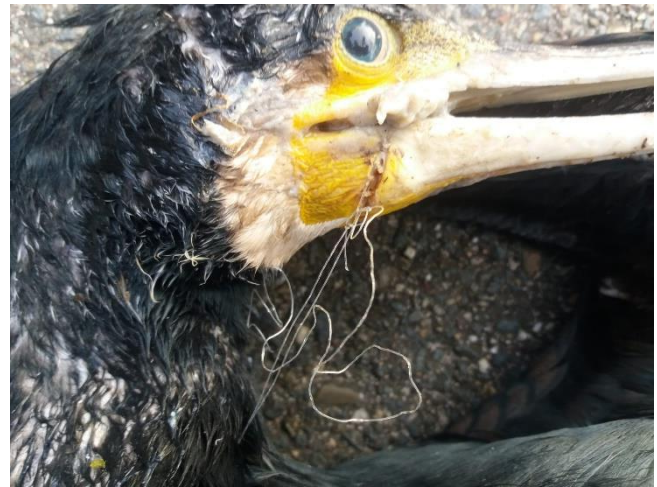
Ik heb de dode Aalscholver gemeld bij het servicepunt van de gemeente Breda met de vraag om het kadaver op te halen om verdere ongelukken te voorkomen; aaseters als Buizerd, meeuwen, kraaiachtigen en huisdieren (honden) zouden het volgende slachtoffer kunnen zijn van de lijn met vishaak. Het is overigens aan te raden om alle kadavers te melden bij het gemeentelijke servicepunt. Denk bijvoorbeeld aan verkeersslachtoffers op de weg die weer nieuwe slachtoffers kunnen veroorzaken. In Breda vindt geen beroepsvisserij plaats. De meeste wateren zijn verpacht aan sportvissers. De Baroniesche Hengelaars is met meer dan 5000 leden een zeer grote vereniging. Uiteraard zijn er ook andere verenigingen actief en mensen die zonder vergunning vissen. De kans is groot dat de vislijn is afgebroken nadat de visser een grote vis aan de haak had geslagen. Tijdens het monitoren van libellen rond oevers van waterpartijen in de gemeente Breda kom ik menigmaal vislijnen tegen met haken. Als je naar het eilandje kijkt in de Wilhelminavijver zie je geregeld vislijn met dobber hangen in de oevervegetatie. Het zijn niet alleen de viseters die sneuvelen door achtergebleven vislijnen. Ook vogels als Wilde Eend, Meerkoet en Waterhoen kunnen verstrikt raken in vislijn. Hierbij doe ik daarom een dringend beroep op sportvissers om als een vislijn breekt hun best te doen deze op te ruimen. Om als men klaar is met vissen goed te controleren of alles weer ingepakt is voordat men naar huis gaat.

Bekend vanuit de beroepsvisserij op het zuidelijk halfmond is dat de afname van de Wenkbrauwalbatros vooral toe te schrijven is aan de toename van de langelijvisserij. Bij deze vorm van visserij wordt aas aan een lange vislijn achter een schip gesleept, een methode waarbij veel

bijvangst is in de vorm van zeevogels en zeeschildpadden. Deze vorm van beroepsvisserij is dankzij de niet aflatende inzet van Albatros Taskforce van BirdLife aan de kaak gesteld bij de Chileense overheid. Na jaren aandringen wordt nu aan de beroepsvissers geleerd hun vangstmethoden aan te passen om bijvangsten te voorkomen.

Bronnen

't Hupke jaargang 43 nr. 149 zomer 2012 Aalscholver in rattenklem, Harry van Vugt
Vogelbescherming Vogels, lente 02/2020 blz. 25

Raymond van Breemen

(FOTO, RIA LAMBREGTS)

Grauwe Kiekendieven in 1945

In 2015 verscheen van de hand van Gerard Ouweneel een boek met de titel 'Een aangename onrust' met daarin een bijdrage over zijn vriend Tom Lebret. Van dezelfde schrijver verscheen onlangs: 'Biesbosch-vogels, de jeugddagboeken van Tom Lebret',

Omdat ik ruim vier jaar deel uitmaak van de werkgroep Ornithologisch Erfgoed is de naam Lebret mij wel bekend, maar voor de meesten onder ons zal hij een onbekende zijn. Tom Lebret (1918-1982) was afkomstig uit Dordrecht. Hij publiceerde onder andere over de (Dordtse) Biesbosch. U vindt zijn naam ook in de literatuuropgave bij het stuk over de Krakeend van Hans van der Sanden in dit nummer. Harry van Vugt las het boek uit 2015 en vond er gegevens in die het werkgebied van onze Vogelwerkgroep betreffen.

Henriëtte Huijgens

In de laatste twee jaar van de Tweede Wereldoorlog zat Lebret ondergedoken in Friesland maar na de bevrijding van Zuid-Nederland fietste hij naar familie in Teteringen. Vandaaruit ging hij op 10 mei 1945 op excursie naar de Zeggepolder onder Terheijden.

Daar zag hij lui met honden bezig om eieren te zoeken. En.... er waren niet minder dan acht 'Asgrauwe' Kiekendieven, waarbij baltsende mannetjes. Asgrauwe Kiekendief is de oude naam voor de Grauwe Kiekendief. Over het fraaie schouwspel dat baltsende mannetjes ten beste geven schreef hij een dagboekpagina vol. 'Ze vliegen dan als een vischdief', lezen we.

Voor de zomer van 1945 en ook voor die van 1946 kwam Lebret op twee tot drie paren broedende Grauwe Kiekendieven in de Haagse Beemden, met ook jongen. Deze gevallen noemt de Atlas van de West-Brabantse broedvogels niet. Trouwens, in zijn algemeenheid valt op hoe vaak Lebret in zijn dagboeken van meer dan een halve eeuw geleden waarnemingen van Grauwe Kiekendieven kon opvoeren.

Harry van Vugt

(FOTO, JAN UITHOORN)

De Gierzwaluw, *Apus apus*

Gierzwaluwen, Apus apus, vliegen gierend op warme zomerdagen boven de daken. Deze vogels raakten zo vervreemd van het aardse gevoel dat ze eenmaal op de grond zeer moeilijk op eigen kracht kunnen opstijgen. Ze brengen al vliegend de nacht door. Maar ook eten, drinken, paren en het verzamelen van nestmateriaal gebeurt vliegend. De Gierzwaluw is van alle vogels het meest aangewezen op het luchtruim.

(FOTO, RIA LAMBREGTS)

De naam

Gierzwaluw, *Apus apus* in het latijn. Apus betekent pootloos. Enkele streeknamen zijn Haker, Scheer, Krijter, Steenkrijter, Steenzwaluw, Torenszaluw en Toerswel (Fr.) De meeste van deze namen zijn ontstaan naar aanleiding van het geluid dat ze maken of naar de plaats waar ze bij ons meestal broeden, in gebouwen en torens.

Kenmerken

Gierzwaluwen zijn in onze omgeving karakteristiek voor de stedelijke omgeving en voor broedgelegenheid volledig van de mens afhankelijk. Ze lijken oppervlakkig gezien op Boerenzwaluwen, *Hirundo rustica*, en Huiszwaluwen, *Delichon urbica*. Ze zijn van deze echte zwaluwen te onderscheiden door hun korte staart en lange gebogen vleugels. De adulte vogels zijn zwartbruin en aan de onderzijde iets lichter. De kin en keel zijn witachtig. Ze hebben een kleine snavel maar een brede mondopening. De korte poten hebben vier naar voren gerichte tenen om zich vast te haken aan verticale oppervlakten. De juvenielen zijn meer bruin met wat gelige vlekjes en hebben een duidelijk lichtere keel. Ze hebben een krachtige vlucht, draaiend, zwevend, soms opgewonden achter elkaar vliegend en krijsend rond huizen in steden en dorpen. Hun normale roep is een gierende schreeuw. Gierzwaluwen bereiken met hun vier decimeter brede sikkelvleugels een topsnelheid van 120 kilometer. De jachtvlucht bedraagt zo'n 60 kilometer per uur.

Bij de Gierzwaluw komen met enige regelmaat afwijkingen in kleur voor zoals albinistische of leucistische "gewone"

Gierzwaluwen. Jonge vogels lijken op de Vale Gierzwaluw, *Apus pallidus*. Dat kan soms voor verwarring zorgen. De jonge Gierzwaluw heeft soms evenveel wit op de keel als de Vale Gierzwaluw. Hoewel de Vale Gierzwaluw een broedvogel is van landen rondom de Middellandse Zee kunnen ze in onze buurt terecht komen. Zeker bij late waarnemingen in september is het noodzakelijk goed op de kenmerkende verschillen tussen beide soorten te letten. Want hoewel het vreemd klinkt, dan worden soms Vale Gierzwaluwen waargenomen. Vale Gierzwaluwen verlaten iets later hun broedgebied dan onze Gierzwaluwen.

Voedsel

Gierzwaluwen zoeken vliegend voedsel boven zoet water, open terreinen, steden en dorpen. Het voedsel bestaat hoofdzakelijk uit vliegende kleine insecten zoals vliegende bladluizen en vliegende mieren en in de lucht zwevende spinnetjes. Tijdens de voedselvluchten wordt het voedsel in de vorm van een bal in de krop opgeslagen. Om de 2-3 uur wordt zo'n voedselprop naar het nest gebracht.

Voorkomen

Gierzwaluwen werden al in de zestiende eeuw vernoemd in gedichtenbundels. Vooral hun vliegen en de acrobatiek trok de aandacht. Waarschijnlijk kwamen ze toen hoofdzakelijk voor in bosrijke streken waar ze nestgelegenheid vonden in boomholten. Het is bekend dat de Gierzwaluw in 1788 in de Londense Tower broedde. De kolonisatie van steden en dorpen is waarschijnlijk verlopen via het broeden in natuurlijke boomholten naar holtes in kleine huisjes en later geleidelijk aan naar de meer stedelijke bebouwing. Ook nu nog broeden Gierzwaluwen met enige regelmaat in natuurlijke boomholten in West-Europa. In Nederland is de Gierzwaluw een uitgesproken stadsvogel die zich heeft aangepast aan de menselijke omgeving. Bij ons is het een duidelijke zomervogel. Ze broeden meestal in kolonieverband. De overwinterings-gebieden liggen in Afrika ten zuiden van de evenaar. Gierzwaluwen broeden van Noord-Afrika tot ver in Fenno-Scandinavië en oostelijk tot in China. Wanneer de Gierzwaluwen in hun broedgebied arriveren kunnen geschikte broedplaatsen al bezet zijn door o.a. Huismussen, *Passer domesticus*, of Spreeuwen, *Sturnus vulgaris*. Gierzwaluwen zijn in staat deze bewoners te verjagen. De vogels zijn zeer plaatstrouw, broeden vaak jaren achtereenvolgend op dezelfde plaats. De Gierzwaluw is als broedvogel een lastige soort om te monitoren. Ze kunnen op grote afstand van hun nest foerageren. Ook zwerven steeds niet-geslachtsrijpe vogels rond op zoek naar nestgelegenheid. Het aantal broedparen is daarom lastig te berekenen. Schattingen gaan uit van 40.000-60.000 paren voor Nederland.

Broedbiologie

Men vindt hun primitieve nesten in muurholtes van alle mogelijke gebouwen, in de bekisting van dakgoten, onder niet vlak liggende pannen of aan de rand van schoorstenen, dakkapellen en mansardedaken. Onder scheefliggende pannen of niet goed aansluitend zink maken ze hun nest op de panlatten. Je kunt ze helpen met het

Onderzoek, inventarisaties, verslagen

vinden van geschikte nestplaatsen door het plaatsen van speciale gierzwaluwdakpannen of nestkasten. Om hun broedgedrag te bestuderen zijn op sommige plaatsen camera's geplaatst bij de nesten. Er is bewust gekozen voor observatie met camera's om fysieke nestcontroles te vermijden. Gierzwaluwen zijn bijzonder gevoelig voor verstoring in tegenstelling tot bijvoorbeeld mezen. Controles leiden gemakkelijk tot het mislukken van het broedsel. Gierzwaluwen zijn in ons land typische zomervogels. Ze arriveren relatief laat. Uit de fenologische gegevens blijkt dat ze zo omstreeks half april, begin mei hier zijn. De vroegste waarneming uit het archief van de Vogelwerkgroep is van 1 april 2010. De eerste waargenomen vogels hier zijn niet altijd onze broedvogels. Gierzwaluwen op weg naar noordelijke landen passeren ons land. Het kunnen soms grote aantallen zijn. Waarschijnlijk zijn de weersomstandigheden tijdens de trek bepalend voor de aankomstdatum van deze vogels in hun broedgebied. Ze vertrekken ook weer relatief vroeg, eind juli, begin augustus. De laatste waarneming uit het archief van de Vogelwerkgroep is van 23 september 2015, mogelijk was dit een Vale Gierzwaluw.

Wanneer de Gierzwaluwen hier zijn aangekomen krijgen ze te maken met het weer. De weersomstandigheden na aankomst lijken wel een effect te hebben op de legdatum van het eerste ei. Het broedsucces vertoont een duidelijk verband met de legdatum. Zeer vroeg of laat broeden blijkt nadelig te zijn voor het broedsucces. Er bestaat nogal wat onduidelijkheid over hoe ze reageren op slecht weer.

Tijdens lage temperaturen en regen worden meestal weinig vogels waargenomen. Er is gesuggereerd dat ze dan zijn weggetrokken. Dit is maar gedeeltelijk waar. Uit camerabeelden bleek dat de broedvogels elke avond trouw op hun nest zaten. Het zijn voornamelijk de niet-broedende jonge Gierzwaluwen die in de lucht overnachten en dan bij slecht weer trekkend worden gezien. Dit zijn ook de vogels die op zomeravonden gierend langs de nesten vliegen. De in de zomer hier aanwezige gierzwaluwenpopulatie bestaat dus uit twee groepen, broeders en niet-broeders, die een verschillend gedrag vertonen.

Het gierzwaluwseizoen kan als volgt worden samengevat. Na aankomst leggen de vrouwtjes na ongeveer 18 dagen hun eerste ei, maar dit kan ook later zijn. Na een broedtijd van 21 dagen komen de jongen uit die na ongeveer 42 dagen uitvliegen.

De eieren worden om de dag gelegd. Het broedsel van de Gierzwaluw bestaat meestal uit 2 of 3 eieren.

Een waarnemer geeft door dat hij op 29 juli 2014 voor het laatst een Gierzwaluw onder de pannen heeft zien vliegen en er daarna ter plaatse geen meer heeft gezien. Dit betekent dat het vrouwtje omstreeks 23-26 mei haar eerste ei heeft gelegd. Als we ervan uitgaan dat, na aankomst op de broedplaats, na ongeveer 18 dagen het eerste ei wordt gelegd, zou het vrouwtje hier begin mei zijn aangekomen. Dit is niet bijzonder vroeg. De gemiddelde aankomsttijd van de eerste tien vogels in dat jaar was 17 april.

Koud weer in het begin kan leiden tot een latere start van het broedseizoen. Ook de aankomst van de partner speelt natuurlijk een rol bij de start van het broedseizoen. Zonder

partner geen eieren. Het verloren gaan van een legsel, zeker in het begin van het broedseizoen, kan een gevolg zijn van gevechten om de nestplaats. Een gevecht kan het gevolg zijn van een late aankomst van de partner van het vorige jaar. De eerst gearriveerde vogel kan dan al een nieuwe partner hebben gevonden. Een mislukt legsel kan gecompenseerd worden door een vervolgletsel. De nestduur van de jongen kan ook sterk variëren van 32 tot 50 dagen. Jonge Gierzwaluwen vliegen bij voorkeur uit in de avond. Het uitvliegen in de schemering voorkomt waarschijnlijk predatie. Als ze voor het eerst uitvliegen zijn ze het kwetsbaarst voor predatoren zoals Boomvalken, *Falco subbuteo*, en Eksters, *Pica pica*, die afkomen op het geluid van de jonge roepende Gierzwaluwen.

(FOTO K.MAUER)

Nestgelegenheid

Het is aannemelijk dat door renovatie en sloop de afgelopen jaren broedgelegenheid verloren is gegaan. Het nestsucces van kunstmatige nestplaatsen lijkt iets groter te zijn dan dat van natuurlijke nestplaatsen: de eindresultaten zijn zo'n 15 procent beter. Het aanbieden van kunstmatige nestgelegenheid is dus zeker zinvol om het verlies van natuurlijke nestgelegenheid in Nederland gedeeltelijk te compenseren. De kunstmatige nestgelegenheid moet dan wel geschikt en aantrekkelijk zijn.

Hans van der Sanden

Literatuur

- Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018. Vogelatlas van Nederlandse Broedvogels, wintervogels en 40 jaar verandering.* Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen
- SOVON 1987. *Atlas van de Nederlandse vogels*
- Avifauna van Noord-Brabant, van Erve 1967*
- Samenwerkingsverband Westbrabantse Vogelwerkgroepen 2007. Atlas van de West-Brabantse broedvogels, NPN media, Breda*
- Limosa 88.2 2015. Rick Wortelboer*
- Vogels in de kop, deel 2. Jan Desmet*
- Archief Vogelwerkgroep*

De Huismus (*Passer domesticus*) in het centrum van Breda 2019

Een aanvullende inventarisatie van het stedelijk gebied binnen de singels, door Piet van Iersel en Willem Veenhuizen.

Algemeen

In seizoen 2018 is een deel van het centrum, het gebied binnen de singels, met een deel van de wijk nabij het van Sonsbeeckpark en de wijk Belcrum geïnventariseerd door vrijwilligers en studenten van het project Natuur in de wijk samen met studenten van de HAS (hogeschool), met medewerking van de provincie Noord-Brabant en de gemeente Breda..

Door de studenten zijn twee bezoeken gedaan, ze hebben in totaal 43 broedplekken gekarteerd. Dat vonden wij weinig, daarom dachten we "dat doen we samen nog een keer".

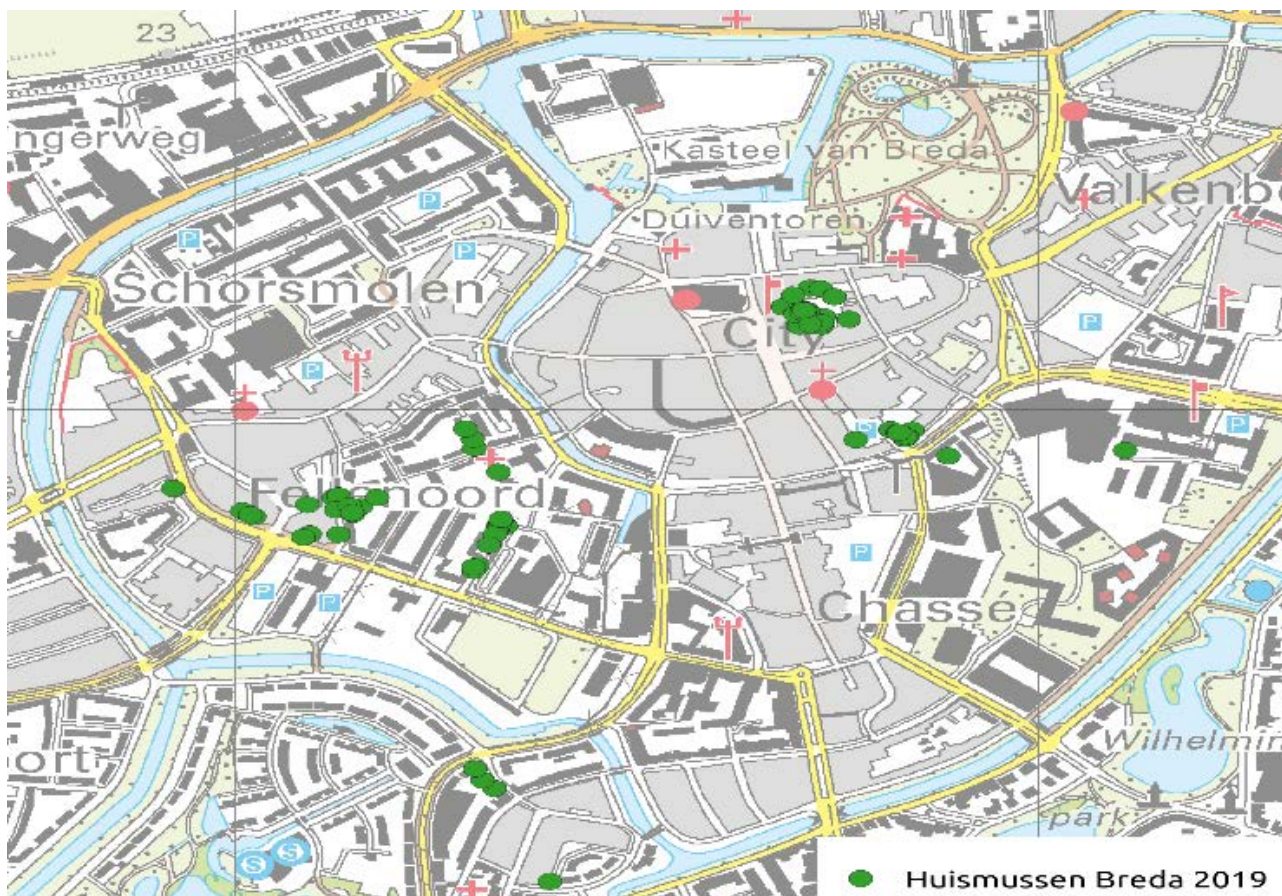
Historie

Al eeuwen lang is de Huismus een van de talrijkste vogels in de menselijke omgeving. Sinds de jaren 1990 is er een sterke afname geconstateerd die tot op heden voortduurt. Sovon schatte in 2018 het aantal broedparen op 600.000 tot 1 miljoen, rond 1979 werd de populatie geschat op 1-2 miljoen paren!

Tijdens de inventarisatie tussen 2002 - 2008 van de stad Breda zijn niet alle wijken onderzocht. Voor diverse onderzoek(st)ers vergde het te veel tijd om ook de Huismus mee te karteren. Doch voor de gehele bebouwde kom kwamen we aan circa 1140 territoria, (30,1 per 100 ha), wat een redelijk lage schatting is.

Gebiedsomschrijving

Het onderzoek betreft het stedelijk gebied binnen de singels (Tramsingel, Academiesingel, Delpratsingel, Oranjesingel, Wilhelminasingel, Boeimeersingel, Marksingel, Vredenburgsingel en Weerijssingel). We gebruiken de wijkindeling van het vorige onderzoek (HAS 2018), om te kunnen vergelijken.

LOCATIES VOORKOMEN VAN TERRITORIA HUIMUS

Onderzoek, inventarisaties, verslagen

Methode van inventarisatie

Per fiets hebben we alle straten, hoeken en gaten van de stad binnen de singels afgereden. Tijdens vier bezoeken werd het gehele gebied doorkruist. Die bezoeken vonden plaats op 24 maart van 9.00-10.26 uur, 7 april van 8.00-12.00 uur, 5 mei van 9.00-10.50 uur en 9 juni van 8.35-10.30 uur. We noteerden op de kaart de tjlpende, zingende mannetjes. Een zingend mannetje is gerekend voor één territorium. De gegevens werden ter plekke ingevoerd in waarneming.nl. Verder werden er bijzondere omgevingsfactoren genoteerd en beoordeeld. Het was soms lastig de mussen te horen vanwege de vele omgevingsgeluiden. Waar we ze vonden, hebben we de tijd genomen om ze te lokaliseren en te tellen.

CENTRUMGEBIED

Mussen zijn vaak snel in beweging en vliegen weg, dus gingen wij poortje in en uit, soms meefietsend om te kijken waar de vogel naar toe vloog en om te kijken wat er gebeurde.

De term broedplekken vinden we wat lastig, wij hanteren de gebruikelijke territoria van de soort per broedplek.

Aan passanten vertelden we wat we aan het doen waren. Dat was leuk en verrassend, want het leverde vaak extra informatie op waar de Huismus nog meer aanwezig was.

Resultaten

Gebied A

Betreft KMA, het park Valkenberg, tot en met de Markendaalseweg en de Oude Vest.

Dit deel is het oudste gedeelte van Breda, met de Grote Markt, stadhuis e.o., uitgaanscentrum, smalle winkelstraten, en bebouwing dicht opeen met diverse hofjes.

Het Stadserf

2018 bij HAS-onderzoek; 5 broedplekken

2019 bij ons onderzoek: 7 territoria.

Tijdens de stadsvoegelexcursies is dit een vaste 'stopplaats' om de Huismus nader te bekijken. Sinds 2006 werd er al veel genoteerd. Zeker 10-15 tjlpende mannetjes (10-15 territoria) werden toen genoteerd. Later: 2010 4-5 territoria, 2011 8-10, 2012 15, 2015 10. Ze tjlpen vooral vanuit de rand van de dakgoot en bovenop het dak vanaf de nokpannen. De nesten zitten zeker onder de dakpannen. Vooral langs de 'knik' in het dak zijn de openingen blijkbaar voldoende om tussen de pan en het dakbeschot het nest te maken.

Bijzonderheden

We zien een redelijke tijdreeks van de afgelopen tien jaar van deze huismussenpopulatie. Een schommeling van 4-15 territoria. Ze kunnen zich hier blijkbaar nog goed handhaven. In de nabijheid zijn schuil- en voedselmogelijkheden in de Klimop (*Hedera helix*) zeer belangrijk. Ook de lage dichte prikhagen van Vuurdoorn (*Pyracantha coccineum*) tegen de lage gevels van het stadhuis zijn van superbelang.

De beide oude leilinden (*Tilia spec.*) zijn hierin eveneens belangrijke groen- en voedselobjecten. Jammer is dat een deel van de oude klimopbegroeiing is verwijderd! Dit is altijd nadelig voor een huismussenpopulatie.

Er is zelfs waargenomen dat de mussen op de terrassen aan de Grote Markt voedsel zoeken (ha, lekkere appeltaart...), en niet schuw zijn.

Beheer

Haaggroen handhaven, eventueel schuilgroen uitbreiden, controle, herstelonderhoud.

Onderzoek, inventarisaties, verslagen

Oude Vest

2018 bij HAS-onderzoek; 8 broedplekken

2019 bij ons onderzoek: 8-9 territoria.

In wat er nog over is van de achtertuin van de bisschopswoning bevonden zich enkele territoria, verder vooral in het dak van het hoekhuis.

Bijzonderheden

Vanuit enkele Hulstbomen (*Ilex aquifolium*) werd getijlpt, en natuurlijk vanuit de dakranden en de dakgoot. Zowel onder de eerste dakpan gingen ze het dak in, als, net als op het Stads erf, via een 'knik' in het dak.

In een uiterste hoek van het perceel is wat ruige beplanting aanwezig, ook weer met Klimop (*Hedera helix*) deels als muurbegroeiing.

Plots zagen we een mannetje Huismus naar de overkant vliegen, wij mee, achter een huis op het hoek Oude Vest-Keizerstraat, onduidelijk was of het hier om een voedselplek ging of een territorium.

Beheer

De altijd groene beplanting handhaven, eventueel schuilgroen uitbreiden, controle, herstelonderhoud

Gebied B

Ten oosten van het Valkenberg, Boschstraat, Kloosterlaan, Koepelgevangenis, tot Claudius Prinsenlaan. Open oude bebouwing met veel bestrating in de vorm van parkeerterreinen.

2018 bij HAS-onderzoek 1 broedplek

2019 bij ons onderzoek geen territorium gevonden.

Bijzonderheden

Broedplek van de HAS betrof de groene zone in de achtertuinen van de Kloosterlaan. Wij vonden hier geen territorium, waarschijnlijk al verdwenen?

Beheer

Controle, herstelonderhoud.

Gebied C

Langgerekt gebied van Claudius Prinsenlaan tot en met de Marksingel. Deels winkelgebied en nieuwe bebouwing op het voormalige Chassé-kazerneterrein. Met Stads kantoor en vooral langs de singel 'oude' groene parkaanleg.

2018 bij HAS-onderzoek geen broedplek aangetroffen

2019 bij ons onderzoek geen territorium gevonden.

Bijzonderheden

Plotseling hoorden we achter het Stads kantoor, een tijlpende Huismus. Onduidelijk of het hier om een territorium of een voedselplek ging. Een Huismus afkomstig van de Oude Vest-locatie?

Later werden er hier meer Huismussen waargenomen, deelde John Vegt mee.

Beheer

Controle in verband met 'hervestiging' of uitbreiding.

Gebied D

Omgeving Fellenoordstraat, met Seeligkazerneterrein, deels gerenoveerd voor de scholengemeenschap 'ROC De Rooi Pannen', Gasthuisvelden, tot Keizerstraat in het oosten.

Met dichte bebouwing, deels uit de jaren 70 (Gerardus Majellawijk) met weinig groen.

Landsheerstraat

2018 bij HAS-onderzoek 6 broedplekken

2019 bij ons onderzoek 7-8 territoria.

Bijzonderheden

Rijtieshuizen grenzend aan open terrein van voormalige Seeligkazerne (tijdens onze inventarisatie renovatie gebouwen en veel werkzaamheden als bestrating voor parkeerterrein).

De territoria bevonden zich in de daken van de rijtieshuizen in het begin van de straat, dicht bij elkaar met enkele territoria verder weg. (huisnummer 44).

Pelmolen/Provooststraat; ook in achtertuinen van de Reinierstraat

2018 bij HAS-onderzoek 12 broedplekken

2019 bij ons onderzoek 6 territoria.

Bijzonderheden

Kleinschalige beplanting, ook hier van levensbelang. Kleine lage hagen, Meidoorn (*Crataegus monogyna*), Laurier (*Prunus laurocerasus*) en Veldesdoorn (*Acer campestre*), bieden nog net voldoende schuil- en voedselmogelijkheden in combinatie met wat ruigere grasvegetatie. In de achtertuinen is altijd wat te halen en te beleven voor de Huismus.

Verschillende keren vlogen Huismussen over het dak naar de achtertuinen zodat ze moeilijk te volgen waren.

Beheer

Controle, aandacht voor beplantingherstel, herstel onderhoud.

Gebied E

Schorsmolenstraat en omgeving tot en met Prinsenkade en Odilia van Salmstraat.

Een gemengde wijk, bebouwing met hoogbouw, diverse flatgebouwen in het westelijk deel langs de singel, weinig schuilgroen aanwezig.

Odilia van Salmstraat

2018 bij HAS-onderzoek 5 broedplekken

2019 bij ons onderzoek 4 territoria, waarvan 1 in hofjestuin.

Nieuwe Huizen ook in achtertuinen

2019 bij ons onderzoek 2 territoria..

2018 bij HAS-onderzoek;

Achterom, Nijverheidssingel en omgeving bij flats en singel 6 broedplekken.

2019 bij ons onderzoek niets gevonden.

Bijzonderheden

Kleinschalige beplanting van belang.

Beheer

Controle, herstel onderhoud.

Conclusie

De HAS-onderzoeksgroep kwamen aan een totaal van 43 broedplekken.

Wij kwamen aan 32+2 territoria. Wij hebben het hoogst aantal tjlpende mannetjes per bezoek opgeteld.

Binnen een jaar blijken er zeker al zeven 'broedplekken' verdwenen.

Aanbevelingen

Het is wenselijk om de huismuspopulaties eens in de twee jaar te monitoren, zeker in een wijk waar een bekende 'goede' mussenpopulatie aanwezig is.

Niet alleen de diverse territoria moeten bepaald worden, maar vooral ook de omgevingsfactoren onderzocht die voor het leven en voorkomen van de Huismus van belang zijn.

Bij renovatie van daken, wat altijd ten koste van de nestelgelegenheid gaat, blijft het belangrijk hoe vervangende broedgelegenheden gerealiseerd wordt.

Er is geen uniforme 'mussennestkast' beschikbaar. Zolang ze in de omgeving meer 'natuurlijke' nestplaatsen kunnen bezetten blijven ze zich handhaven in de oude bestaande locaties.

Geraadpleegde literatuur

De Huismus in Breda, (2018), Het inventariseren van Huismussen en hun broedplekken in het centrum van Breda, Toegepaste Biologie, HAS Hogeschool Den Bosch

Vogels houden van Breda, (2009), West Brabantse Vogelwerkgroep

Vogelatlas van Nederland (2018) Sovon

Atlas van de Nederlandse Broedvogels; R.M.

Teixeira, (1979), Sovon.

De Huismus; (2016), K. Heij. en J. Vos

Stadsvogels; (2009), Jip Louwe Kooijmans. p. 51

Archief West Brabantse Vogelwerkgroep.

Januari 2020

Willem Veenhuizen,
Piet van Iersel,

(FOTO'S RIA LAMBREGTS)

Vogelgedrag

De meeste leden kennen wel ons boek "Vogels (houden) van Breda". Een verslag van het door verschillende leden van de Vogelwerkgroep in 2002-2008 uitgevoerde onderzoek naar vogels in de bebouwde kom van Breda. Bij het opruimen van mijn papierwerk stuitte ik op inleidende hoofdstukken, die ik voor dat boek schreef. Zij haalden de eindstreep niet, omdat het aantal bladzijden in het boek beperkt moest blijven. Onderstaand een deel daarvan.

ROODBORST (FOTO, RIA LAMBREGTS)

Vogelgedrag . Balts

We kennen de Vogel- VVV. Deze bestaat uit –in volgorde van belangrijkheid- voedsel, veiligheid en gelegenheid tot voortplanting. Die voortplanting wordt voorafgegaan door de keuze van een partner. Is dat louter een zaak van en voor de mannen? Soms lijkt het er wel op, maar de vrouwtjes hebben uiteindelijk het laatste woord. Zij kiezen immers! Vogels zijn niet ingesteld op intimiteit. Als ze worden benaderd, wordt er gevluht, bedreigd of gevochten. Hoe zoeken en vinden vogels dan wel de juiste partner? Vooral door de balts.

De balts is nodig om vijandige reacties tussen toekomstige partners wederzijds te overwinnen en om een paring, hoe kort ook, mogelijk te maken. In die balts vinden we heel veel geritualiseerd vlucht- en dreiggedrag terug. Het mannetje moet tonen dat hij de mooiste, handigste en sterkste is en bij sommige soorten ook nog hoe zorgzaam hij is. Aan vrouwen de taak om de beste partner te selecteren. Er wordt dus uitgekamp met kleurenpracht, spectaculaire luchtshows en er wordt gesjouwd met giften voor de uitverkorene, meestal in de vorm van voedsel (de liefde, ook de liefde van de vogelvrouw, gaat kennelijk door de maag). Maar ook het serieuze werk komt aan bod, zoals nesten bouwen. Bij zangvogels speelt tijdens de balts ook de zang een grote rol.

Kleurenpracht

In de lente dragen Spreeuwen hun bruiloftskleed, zwartachtig met groene en paarse weerschijnkleuren en bedekt met lichte vlekken. De vrouwtjes selecteren hun partners echter mede op de lengte en kleur van de keelveren. In de loop der jaren worden die bij zowel mannetje en vrouwtje Spreeuw steeds langer. Oudere vogels kennen het klappen van de zweep, hebben bewezen dat ze alle gevaren en voorvallen het hoofd kunnen bieden. Daarom zijn ze erg aantrekkelijk voor eventuele partners.

OIEVAAR (FOTO, RIA LAMBREGTS)

Die keelveren worden dus bij de zang met trots opgezet. Zangvogels zien meer kleuren dan de mens, met name in het ultraviolet spectrum. Het blauwe petje van de Pimpelmees en de blauwe borst van de Blauwborst bepalen de aantrekkelijkheid voor de vrouw.

Ballet

In de lucht

Al heel vroeg in het voorjaar kunnen we de luchtacrobatiek van de Houtduif volgen. Met snelle, klappende vleugelslagen stijgt het mannetje in een schuine lijn op, om zich daarna op stijve vleugels naar beneden te laten afglijden. Vandaar ook de naam Valduif. Groepen Gierzwaluwen horen en zien we boven de stad met razende snelheid in een soort formatievluchten rondom de broedplaatsen langs 'gieren'. Zo controleren de zoekers naar nestplaatsen of er geschikte plekken wel of nog niet 'bezet' zijn. Vanuit een bewoond nest antwoordt de eigenaar op het gieren van de groep.

Op het land

De Huismus beperkt zijn activiteiten tot de dansvloer. Vroeg in het voorjaar zoeken de mannetjes weer toenadering tot de vrouwtjes. Met luid misbaar wordt een vrouwtje omringd door verschillende mannetjes. Om haar heen wordt gedanst en gevochten. Wordt het haar te machtig, dan vliegt ze weg, achtervolgd door de hele schare mannen.

Onderzoek, inventarisaties, verslagen

Doordat aan deze ceremonies door heel wat mannetjes en vrouwtjes Huismus tegelijk wordt deelgenomen is de kans op synchronisatie van nestbouw, eileg, broedproces en de zorg voor de jongen groot. Wel zo handig als er in een soort kolonie wordt gebreed.

In het water

Watervogels houden van een waterballet. De balts van de Wilde Eend kent naast knor- en fluitgeluiden staartkwispelen, lichaamswippen, kopknikken, het rondslingeren van waterdruppels door met de snavel in het water te slaan, en een blufhouding met hoog samengevouwen vleugels.

Vrouwtje Wilde Eend toont haar instemming met kopknikken of ze geeft met geluid blijk van haar afkeuring. Toch zien we in de vijvers en de singels dat de paring zich soms wel met flink geweld lijkt te voltrekken.

Futen wagen zich aan synchroon schoonzwemmen. Borst tegen borst met opgezette halsveren, met uitgestrekte nek naar links en rechts kopbewegingen makend. Dan vooruit stuivend, door -als een soort buitenboordmotor- met de poten op het water te slaan, waarna een soort rust intreedt door een 'pinguïndans' uitgestrekt op het water. En ter afsluiting volgt het 'schijnpoetsen'. Niet zelden zal het mannetje daarna zijn geliefde een takje of grassliert (nestmateriaal) of iets voedzaams aanbieden. Een prima aanduiding voor de zorgzaamheid van de aanstaande vader!

Giften

Ook andere vogels veroveren hun partners met cadeaus. Een zacht piepen in de boom: prachtig belicht door de zon zit daar ineengedoken als een bolletje een vrouwtje Koolmees bibberig wikkend met de vleugels. Een perfecte imitatie van een bedelend jong. Daarmee verleidt ze het mannetje, dat verderop in de boom zit, tot het overdragen van voedsel.

Het mannetje IJsvogel let bij het aanbieden van zijn cadeau, een smakelijk visje, goed op. Hij zorgt er voor dat de eventuele stekels en andere uitsteeksels verwijderd zijn, door de prooi langs een harde ondergrond te schuren, daarna wordt de vis mals geslagen op een tak. Als laatste biedt hij de vis aan met de kop van de vis naar voren. Zodoende glijdt deze soepel bij het vrouwtje naar binnen. Op de achterzijde van Hupke 171 zien we hoe een visdiefman zijn vrouwtje een visje aanbiedt.

Een nest

Nóg mooier wordt het als manlief al een onderkomen in de aanbieding heeft of laat zien dat hij een onderkomen kan verschaffen of verfraaien. Mannetjes Winterkoning zijn al in de winter bezig met het maken van nesten, maar pas in april wordt het menens. Er ontstaat een groot, koepelvormig nest met een opening aan de zijkant. Door luidkeels te zingen prijst de vogel zijn woonruimte aan.

Samenwerken bij het zoeken naar woonruimte bevordert de paarband. Sommige koppels eigenen zich in eendrachtige samenwerking andermans nest toe. Zo kan het gebeuren dat het nestkastje, door Pimpelmezen uitgekozen, wordt gekraakt door Koolmezen.

Bij Spreeuwen siert het mannetje het nest op met groen: bloemen en knoppen en jonge blaadjes. Mét de stuifmeelpollen brengt hij zodoende de op de pollen voorkomende roofmijten in het nest. Die roofmijten voeden zich vooral met ander mijten, die anders het bloed van de jonge Spreeuwen zouden zuigen.

Elkaar verzorgen

Persoonlijke verzorging bevordert de paarband. Dit zien we bij Kauwen, waarbij mannetje en vrouwtje elkaar, vooral in de nekveren, beknabbelen en zo ontdoen van mogelijk parasieten.

Een deel van de balts van Houtduiven bestaat uit het elkaar voeren en 'trekkebekken'.

Agnes van der Sanden

BOOMPIEPER

(FOTO, RIA LAMBREGTS)

Een dagje vogelen met.....

Een dagje vogelen met Tonny en Rob Fisscher

Aan de stamtafel bij de Wegwijzer zat ik naast Tonny Fisscher. Die avond hadden we met een aantal leden geluisterd naar de uitleg van Jelle Abma (van Sovon) over de MUS-telling. Tonny was gelijk enthousiast (ik ook) en zo hadden we genoeg om over na te praten. Binnenkort verhuizen Tonny en Rob naar Princenhage en worden we ook nog eens 'dorpsgenoten'.

Hoe belangrijk is het vogelen voor jullie?

Wij zijn graag buiten en in de natuur. Het vogelen combineren we daar graag mee. Maar een aantal keren per jaar gaan we ook specifiek voor de vogels, bijvoorbeeld door mee te gaan met excursies van de Vogelwerkgroep of, al dan niet samen met Jos en Antoinette, een specifiek gebied bezoeken.

Wat betekent de Vogelwerkgroep voor jullie?

Gezelligheid, kennisoverdracht en middel om nieuwe gebieden te ontdekken.

Waarom zijn jullie lid geworden?

Meer dan tien jaar geleden gaf Martin een lezing in het Stadskantoor over Steenuilen. Tonny was daar samen met Antoinette. Aan het eind vroeg Martin wie er geïnteresseerd waren in het in kaart brengen van Steenuilen via geluid. Antoinette zei toen: doen? Ja dus. Totaal geen verstand van welke uil dan ook, maar gewoon begonnen. Jos en Rob zijn het jaar daarop ook aangesloten en lid geworden. We hebben inmiddels al jaren een eigen werkgebied binnen de Steenuilenwerkgroep en dat is echt ontzettend leuk om te doen.

Wat is jullie mooiste vogelervaring?

Moeilijk kiezen, wellicht het vasthouden van de eerste jonge Steenuil. Maar zeker ook de ervaring dat wij, nog voor het ontbijt, in een mooi meer aan het zwemmen waren en

gelijktijdig een familie Visarenden daar begonnen te foerageren. Ook onvergetelijk.

Wat is jullie vreemdste ervaring op vogelgebied?

Ook dit is weer lastig. Als beginnende vogelaar zijn er wel meer dingen vreemd. Maar dat we een groot ei vonden in een boomholte bij Bouvigne vonden we wel erg vreemd. Pas later hoorden we dat dit wellicht een ganzenei was. En ook de keer dat er ineens een eekhoorn kwam uit een uilenkast die wie gingen controleren was iets totaal onverwachts.

Wat is jullie lievelingsvogel?

Tonny: Ik hou erg van kleur, dus een Putter of IJsvogel kunnen mij zeer bekoren. Toch ga ik voor de Kluut. Mooi hoog op de poten, rank en zwart-wit.
Rob: ook een sterke voorkeur voor roofvogels, Prachtig hoe ze bewegen.

Wat doen jullie zoal op vogelgebied?

In een ons toegewezen gebied controleren wij, samen met Jos en Antoinette, steen- en kerkuilenkasten. We maken ze schoon en hangen eventueel nieuwe kasten op. Daarbij is het een goede gewoonte om een goed contact op te bouwen met de bewoners van het erf; zij weten vaak het best wat er in die omgeving speelt. Dit jaar zijn we, eveneens samen met Jos en Antoinette, begonnen aan het MUS-project, de eerste inventarisatie-ronde is al achter de rug. Daarnaast is Rob al sinds 2011 actief als (mede)-coördinator van de Knotwerkgroep. Naast het knotten houdt deze werkgroep zich bezig met het onderhouden van de oeverzwaluwwand in de Waterakkers. Maar deze taak wil hij inmiddels wel graag een keer overdragen. Verder verzorgt Rob de gegevensregistratie van de Uilenwerkgroep, de overdracht van die gegevens aan de ringcentrale Griel en de nestkaartregistratie voor Sovon.

Wat is het mooiste vogelland?

Wij hebben vele mooie vogels gezien, in en buiten Europa. De meeste vaak heel kleurrijk dus voor ons bijzonder. Een echte voorkeur hebben we niet. Het blijft overeind dat ook Nederland veel te bieden heeft.

Wat is jullie favoriete gebied in Nederland?

Wij zijn graag bij de oevers van de Mark, in de boswachterij in Dorst of in de Hoge Vuchtpolder. Als we iets verder weg kunnen, dan zijn we graag in het groene hart in Zuid-Holland, maar vooralsnog kiezen we voor Yerseke Moer.

Zijn we nog wat vergeten?

Waarschijnlijk wel, maar op dit moment komen we daar ook niet op.

Ineke Buijsters

Ps. Zie voor de vogelfoto's die Rob gemaakt heeft, de achterzijde van dit Hupke.

Landgoed Hondsdonk

Algemeen

De Hondsdonk is particulier bezit, maar is opengesteld voor publiek. Het gebied grenst aan de landgoederen Luchtenburg en Valkenberg.

Ligging en bereikbaarheid

Ten zuiden van Ulvenhout, gelegen tussen het Chaamse Bos en de Strijbeekse Heide. Bereikbaar vanaf de weg van Ulvenhout naar Chaam, de N268.

Beperkte parkeermogelijkheden aan de Hondsdonkseweg, of bij landgoed Luchtenburg, dus lekker op de fiets gaan.

Beschrijving

Het landgoed van 255 hectare (zo'n 2,5 km²) is aangelegd in de zeventiende eeuw, en heette oorspronkelijk Honsdonk. Hons verwijst naar onbruikbaar of waardeloos land en is ook een benaming voor de Vuilboom of Sporkehout (*Rhamnus frangula*). Een donk is een zandige verhoging in een moerassige omgeving. De officiële spelling is dus eigenlijk een verbastering. Reeds in de veertiende eeuw wordt melding gemaakt van een Hoeve Honsdonk.

Door ontginning van heide en moeras ontstond het landgoed, en in de negentiende eeuw kreeg het ongeveer zijn huidige vorm, door aanleg van een park in Engelse landschapsstijl. Deze stijl is nog goed te herkennen aan de bomenlanen en de grote partijen rododendrons.

Dat het een landgoed is kun je zien aan de afwisseling van open en gesloten landschap; er werd (wordt) landbouw bedreven, maar het goed was ook bedoeld voor het aangenaam vertoeven van de rijke stedeling en zijn vrienden.

Het park heeft inmiddels dankzij enige verwaarlozing wel een veel natuurlijker uitstraling gekregen. We zien langs de beuken- en eikenlanen veel ondergroei van hulst en vogelkers, esdoorn, haagbeuk, en natuurlijk die rododendrons.

Twee beken stromen door het gebied: de Chaamse Beek en de Roode Beek, en er zijn enkele vijvers, waarvan een vroeger 's winters het ijs leverde voor de naastgelegen ijskelder.

Mogelijkheden

Hondsdonk leent zich vooral om te dwalen. Door de combinatie van brede lanen en daartussen slingerende paden door de dichtere begroeiing, kun je de indruk hebben van een veel groter gebied. Omdat het gelegen is tussen andere landgoederen en bossen, is het ook mogelijk om het 'mee te nemen' in een langere wandeling.

Veel paden zijn alleen voor wandelaars toegankelijk, niet voor fietsers. Doordat privé-gedeelten zijn afgesloten is het gebied niet aantrekkelijk voor al dan niet gemotoriseerd doorgaand verkeer.

Je loopt door een besloten gebied, met aan de randen uitzicht over akkers en weiden.

Wat zie en hoor je er?

Heel veel!

Kijk op waarneming.nl voor actuele gegevens onder Chaam – Hondsdonk

Wilma Rasink

Slaapplaats oeverzwaluwen

Enkele weken geleden ontdekte Piet van Iersel en diverse andere leden van onze Vogelwerkgroep een slaapplaats van Witte Kwikstaarten aan de oostkant van de Waterakkers bij de Oosterhoutseweg. In een mooi natuurgebiedje met moeras, water en rietvelden in het verlengde van de Waterakkers. Diverse keren zijn een aantal leden gaan kijken en observeren. Zo ook die avond van 22 april.

We stonden met enkele vogelaars en een vogelaarster de Kwikken te tellen die van het dak van de school het riet in duiken. Plots kwamen er ook kleine groepjes Spreeuwen aan en na diverse omzwervingen vielen deze ook in het riet, een stukje verder dan de Witte Kwikken. Ze slapen blijkbaar apart. We telden wel 40 tot 60 Kwikken in het riet. Prachtig was te zien hoe ze op en aan de rietstengel zaten, nog even rustig poetsend om daarna te gaan slapen.

Het was bijna donker aan het worden toen uit het niets een groepje van 30-40 zwaluwen over onze hoofden scheerden enkele omzwervingen voor ons maakte. Ze draaiden om en we konden in alle snelheid goed de witte buiken zien. Verwondering: "Oooooo.....het zijn Oeverzwaluwen!" Ook zij doken het riet in tussen de Witte Kwikken, even poetsen en stil zitten, dat was nog net mooi te zien. Er zat zelfs een Boerenzwaluw tussen. Nou, dat had geen van ons ooit gezien, Oeverzwaluwen die kwamen slapen in het riet. Zouden het de Oeverzwaluwen zijn die in onze kunstwand bij de Waterakkers broeden?

Vanaf eind maart tot in mei komen ze terug in ons land. Het is bekend dat Oeverzwaluwen zich samen met andere zwaluwen na de broedtijd verzamelen, vooral voordat ze weer naar Zuid-Afrika vertrekken, en samen bijvoorbeeld in rietvegetaties overnachten. Volgens Herman Leys, de oeverzwaluwdeskundige, "vanaf april tot eind september komen er plaatsen voor waar Oeverzwaluwen samen met andere zwaluwen komen slapen.

Ze verzamelen zich niet alleen in het riet maar ook in lisdoddevelden, graanakkers, maisvelden, griendhout-complexen en zelfs in ruigtekruidenvegetaties."

"Uit ringonderzoek is gebleken dat aan het einde van het broedseizoen, maar ook tijdens het broedseizoen, slaapplaatsen in hoofdzaak worden betrokken door eerstejaars vogels, die overdag nabij de broedkolonie verblijven".

In de jaren rond 1960 telde de broedpopulatie in ons land 20.000-25.000 paren. Jaarlijks schommelen deze aantallen, tegenwoordig is er sprake van 20.000-30.000 broedpaar. De populatie blijft met ups en downs ongeveer stabiel.

Het blijft interessant om bij deze slaapplaats en de omgeving van de Waterakkers het gehele jaar te kijken of de Oeverzwaluwen hier blijven komen slapen.

Het zou bijzonder zijn omdat er weinig bekend is over hun slaap- of verzamelplaatsen in het voorjaar!

Belangrijk is het beheer en onderhoud van deze slaapplaats. Het riet moet zo lang mogelijk blijven staan, het heeft dan sterkere stengels die veel vogels kunnen dragen. Ook kan het in delen gemaaid en afgevoerd worden.

Het een en ander is mooi te combineren met het wel en wee van 'onze' oeverzwaluwwand aan de rand van de Waterakkers!

Willem Veenhuizen

Geraadpleegde literatuur

Handbook of the Birds of Europe the Middle East and North Africa the Birds of the Western Palearctic, Volume V, S. Cramp etc, 1988

Avifauna van Noord Brabant, van Erve 1967

Atlas van de Nederlandse Broedvogels, 1979. Natuurmonumenten, SOVON

Atlas van de Nederlandse vogels, 1987, SOVON

Atlas van de Nederlandse Broedvogels, 2002', SOVON

Atlas van de West-Brabantse broedvogels, 2007, SWEV

Vogelatlas van Nederland, Sovon 2018

Vogels (houden) van Breda 2002-2008; 2009 van Ierland uitgeverij, WBVWG

De Oeverzwaluw in 1987, Rin Rapport, H.N. Leys

Archief West-Brabantse Vogelwerkgroep.

OEVERZWALUWENWAND (FOTO, WILLEM VEENHUIZEN)

Waarnemingen

2	Baardman	4-3-2020	Drimmelen	Hooge Zwaluwe - Zonzeelsche	Ton Beek
1	Balkankwikstaart	27-4-2020	Breda	Rooskensdonk	Harry Janssen
4	Beflijster	17-4-2020	Breda	Prinsenbeek - Weimeren	Andres Scherff
1	Blauwe Kiekendief	2-3-2020	Breda	Lage Vuchtpolder	Ton Pieterse
1	Bonte Vliegenvanger	15-4-2020	Breda	Vloeiweiden	Hannie van Gils
1	Boomvalk	17-4-2020	Breda	Prinsenbeek - Weimeren	Andres Scherff
32	Bosruiter	27-4-2020	Woensdrecht	Noordpolder van Ossendrecht	Jan Benoist
1	Cetti's Zanger	8-2-2020	Breda	Haagse Beemdenbos	Kees Wijnen
1	Draaihals	17-4-2020	Breda	Hooijdonk	Rutger van Ouwkerk
1	Dwerggans	1-2-2020	Breda	Markdal	Sandra Aarts
12	Dwergmeeuw	20-4-2020	Moerdijk	Hollandsch Diep	Adri Clements
1	Gekraagde Roodstaart	8-4-2020	Breda	Mastbosch	Marije Dévény
1	Grote Gele Kwikstaart	16-3-2020	Breda	Haagse Beemden (woonwijk)	Ger Duijf
2	Grote Zaagbek	27-3-2020	Breda	Effen	Joop van Riet
28	Grote Zilverreiger	9-3-2020	Drimmelen	Nieuwe Zwaluwe Polder	Mathilde Marijnissen
1	Havik	19-3-2020	Alphen-Chaam	Chaam - Sint Annabos	Bas Gerrits
1	Houtsnip	15-2-2020	Gilze en Rijen	Chaam - Landgoed Valkenberg	Martin van Leest
1	IJsvogel	8-2-2020	Breda	Lange Bunders en Slangwijk	Kees van der Krift
1	Keep	12-3-2020	Breda	Effen	Hans Goossens
1	Klapekster	21-2-2020	Alphen-Chaam	Strijbeek - Strijbeeksche Heide	Jan Vermeulen
1	Kleine Bonte Specht	30-4-2020	Woensdrecht	Kleine Meer e.o.	Boy Possen
1	Kleine Zilverreiger	11-4-2020	Breda	Rooskensdonk	Rutger van Ouwkerk
300	Kluut	28-3-2020	Altena	Noordwaard - Polder Hardenhoek	Ineke Buijnsters
11	Kraanvogel	25-3-2020	Breda	Haagse Beemden (woonwijk)	Ger Duijf
1	Kuifduiker	17-4-2020	Drimmelen	Spaarbekken Petrusplaat	Rutger van Ouwkerk
1	Kuifleeuwerik	27-4-2020	Breda	Waterakkers	Leo Nagelkerke
1	Kwartel	26-4-2020	Alphen-Chaam	Chaam - Bleeke Heide	Bas Gerrits
2	Middelste Zaagbek	15-2-2020	Steenbergen	Dintelse Gorzen - Oost lage delen	Richard de Jonckheere
2	Nonnetje	10-4-2020	Altena	Brabantse Biesbosch - Lijnoorden	Mariëtta Peters
16	Ooievaar	16-4-2020	Breda	Prinsenbeek - Verloren Hoek e.o.	Arnold Klaren
1	Paapje	19-4-2020	Alphen-Chaam	Chaam - Bleeke Heide	Reinier van Loo
8	Patrijs	9-3-2020	Drimmelen	Nieuwe Zwaluwe Polder	Mathilde Marijnissen
1	Purperreiger	18-4-2020	Breda	Gemaal Kraaienest	Tim van Oerle
1	Raaf	30-4-2020	Oosterhout	Boswachterij Dorst	Raymond van Breemen
1	Rode Wouw	5-4-2020	Alphen-Chaam	Chaam - Bleeke Heide	Josina Roks
1	Roodhalsgans	5-2-2020	Drimmelen	Groote Zonzeelsche Polder Oost	Cees Janssen
51	Sijs	1-2-2020	Breda	Wolfslaar - Park	Wilma Rasink
1	Slechtvalk	7-3-2020	Altena	Woudrichem	Jos Quirijnen
1	Sprinkhaanzanger	28-4-2020	Breda	't Hout	Hannie van Gils
2	Tapuit	11-4-2020	Alphen-Chaam	Chaam - Bleeke Heide	Giggi van Melick
1	Visarend	27-4-2020	Alphen-Chaam	Chaam - Bleeke Heide	Boy Possen
4	Zwarte Ruiter	13-4-2020	Breda	Rooskensdonk	Cees Huijben
1	Zwarte Specht	19-2-2020	Oosterhout	Oosterheide	Marlies Leemans

Onze werkgroepen

Stadsvogels	Willem Veenhuizen	stadsvogels@westbrabantsevwg.nl	De Kamertjes	Jan Benoist	kamertjes@westbrabantsevwg.nl
Roofvogels	Raymond van Breemen	roofvogels@westbrabantsevwg.nl	Polen	Jan Benoist	polen@westbrabantsevwg.nl
Uilen	Martin van Leest	uilen@westbrabantsevwg.nl	Knotwerkgroep	Rob Fisscher	knotwerkgroep@westbrabantsevwg.nl
Watervogels	Harry van Vugt	watervogels@westbrabantsevwg.nl	4° Bergboezem	Kees van der Krift	cvdkrift@gmail.com
Weidevogels	Biek Smetsers	weidevogels@westbrabantsevwg.nl	Dintelse Gorzen	Ronald Buijnsters	dintelsegorzen@westbrabantsevwg.nl
Rooskensdonk	Harry Janssen	rooskensdonk@westbrabantsevwg.nl			

Grutto, Graspieper en Boerenzwaluw Rob Fischer

Cetti's Zanger, Blauwborst. Ria Lambregts